

Reid on the Lost Ark *Underground Adventures with the Rambam and the Rav*

י"ז בתמוז תשפ"ג

OPTIONAL – [גמ' בבא קמא (ריש נט):] "אליעזר זעירא] הוה מסיים מסאני אוכמי ... גברא רבה אנא" [או יותר, עד ... ושבוהו:]

בית המקדש (א)

רמב"ם הל' בית הבחירה (פ"א הלכות א', ה', ו')

- *What is the Rambam listing? What's odd about his list?*

[וע"ע במחלוקת רמב"ם ורמב"ן, ומגדל התימה טפי – רמב"ם בספר המצוות (מצוות עשה כ') והשגת הרמב"ן עליו (לקמן מצוות עשה ל"ג)]

רמב"ם הל' ספר תורה (פ"י ה"י)

- *What kal va-chomer does the Rambam present here? Do you understand it?*

בית המקדש (ב)

רמב"ם הל' בית הבחירה (פ"ד ה"א)

משנה יומא (נג:), "משניטל ... ועליה היה נותן",

ובגמ' (שם), "משנגנו ... עד היום הזה"; (נד.), "אמר ר' נחמן בר יצחק ... ששם ארון גנוז"

- *How does the gemara in Yoma create a kushya against the Rambam (in perek 4)?*

תשמישי קדושה

Our first stop in building a teirutz – a baraisa quoted at the beginning of the 4th perek of our masechta

גמ' מגילה (כו:), "ת"ר תשמישי ... ורצועותיהן"

- *What underlying idea is the baraisa driving at?*
- *Focus on the two lists – what's the key difference between them?*

קדושת גוף האדם

Next stop – an aggada that you may have heard as child. Now learn it carefully –

גמ' נדה (ל:): על עובר במעי אמו, "אלו ירחי לידה ומלמדין ... ואל תהי רשע"

- *How many kushyos can you ask about this aggada? Think about goals & methods ...*

OPTIONAL – [רמב"ם הל' גירושין (פ"ב ה"כ)]

בית הכנסת

רמב"ם שם לעיל (הלכות א' – ב')

- למה הוכיח הספרים וצנין הארון צמיאור עיקרי ציהכ"נ?

רמב"ן מגילה (כה: ד"ה ויש ליישב)

רמב"ם הל' תפילה (פ"א הי"ד)

- מה דעת הרמב"ם בדין ציהכ"נ? למה זה קשה? ויש להבינו עפ"י המקור הבא –

רמב"ם ה'ל' בית הבחירה (פרק א' הלכות א', ה', ו')

[א] מנזות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר ועשו לי מקדש וכבר נתפרש בחזרה משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה שנאמר כי לא באתם עד עתה וגו'.

...

[ה] ואלו הן הדברים שהן עיקר צנין הבית עושין בו קדש וקדש הקדשים ויהיה לפני הקדש מקום אחד והוא הנקרא אולם ושלשתן נקראין היכל ועושין מחייה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנו כעין קלעי החצר שהיו צמדצר וכל המוקף במחייה זו שהוא כעין חצר אהל מועד הוא הנקרא עזרה והכל נקרא מקדש.

[ו] ועושין במקדש כלים מזהב ולשאר הקרבנות וכשם שעולים בו למזבח ומקומו לפני האולם משוך לדרום וכיור וכנו לקדש ממנו הכהנים ידיהם ורגליהם לעבודה ומקומו בין האולם ולמזבח משוך לדרום שהוא שמאל הנכנס למקדש ומזבח לקטורת ומנורה ושולחן ושלשתן בתוך הקדש לפני קדש הקדשים.

רמב"ם ה'ל' תפילין ומזוזה וספר תורה (פרק י' הלכה י')

[י] מנזה לייחד לספר תורה מקום ולכבדו ולהדרו יותר מדאי, דברים שזלוחות הברית הן הן שבכל ספר וספר, לא ירוק אדם כנגד ספר תורה ולא יגלה ערותו כנגדו ולא יפשיט רגליו כנגדו ולא יניחנו על ראשו כמשאוי ולא יחזיר אחריו לספר תורה אלא אם כן היה גבוה ממנו עשרה טפחים.

רמב"ם ה'ל' בית הבחירה (פרק ד' הלכה א')

[א] אכן היתה בקדש הקדשים צמערבו שעליה היה הארון מונח, ולפניו נלכנת המן ומטה הארון, ובעת שזנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרצ בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה צמטמוניות עמוקות ועקלקלות ויאשיהו המלך לזה וגנוז במקום שזנה שלמה שנאמר ויאמר ללויים המזבינים לכל ישראל הקדושים ליי' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דויד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את יי' אלהיכם וגו', ונגנו עמו מטה הארון והנלכנת ושמן המשחה וכל אלו לא חזרו בבית שני.

ספר המצוות לרמב"ם (מצות עשה כ')

והמנזה העשרים היא שזונו לבנות בית עבודה. זו יהיה ההקדשה והבערת האש תמיד ואליו יהיה ההליכה והעליה לרגל והקבוץ בכל שנה כמו שיבאר (מ"ע כז – ט לט מו נב – ד פג – ה ו"ט פט – 5 קנו) והוא אמרו יתעלה (ר"פ תרומ') ועשו לי מקדש. ולשון ספרי (ראה י"י – יא וסנה' כ"ג) שלש מנזות נטווו ישראל בשעת בנייתן לארץ למנזות להם מלך (מ' קעג) ולבנות להם בית הבחירה ולהכריע זרעו שלעמלק (מ' קפח). הנה התבאר שנין בית הבחירה מנזה בפני עממה. וכבר בארנו (ריש ש"ש יב) שזה הכלל הוא כולל חלקים ושהמנורה והשלחן והמזבח וזולתם כלם הם מחלקי המקדש והכל ייקרא מקדש וכבר ייחד הציור בכל חלק וחלק. אמנם אמרו במזבח (ס"פ יתרו) מזבח אדמה תעשה לי, שייחשב בכתוב הזה שהוא מנזה בפני עממה חוץ ממנזות מקדש, הענין בו כמו שאספר לך. אולם פשטיה דקרא הנה הוא מדבר בשעת היתר הצמות שהיה מותר לנו בזמן ההוא שנעשה מזבח אדמה בכל מקום ונקריבו בו. וכבר אמרו עליהם השלום כי ענין זה הוא שזיה לבנות מזבח שיהי מחובר בארץ ושלא יהי נעמק ומטלטל כמו שהיה צמדצר. והוא אמרם במכילתא דר' ישמעאל בפירוש זה הפסוק כשתכנסם לארץ עשה לי מזבח המחובר באדמה. וכאשר היה הדבר כן הנה זה הציור נהג לדורות והוא מחלקי המקדש רזיה לומר שיבנה מזבח מאבנים בהכרת. ובמכילתא (ס"פ יתרו ור"פ א"ס כסוף הוב' צמ' מד וק"ז) אמרו בפירוש אמרו יתעלה (ש"ס) ואם מזבח אבנים תעשה לי אמרו רבי ישמעאל אומר כל אדם ואם שבתורה רשות חוץ משלשה אחד מהם ואם מזבח אבנים. אמרו ואם מזבח אבנים חובה אהא אומר חובה או אינו אלא רשות תלמוד לומר אבנים שלמות תבנה את מזבחה יי' אלהיך. וכבר התבאר דיני מנזה זו בכללה כלומר בנין המקדש ומצבתו ובנין המזבח ודינו במסכתא מחוברת לזה והיא מסכת מדות. וכן התבאר מצבת המנורה והשלחן ומקומם בהיכל בגמר מנחות (כה – ט א, ל – ט ב) ויומא (לג ב):

השגות הרמב"ם לספר המצוות (מצות עשה ל"א)

...וכבר נתבאר (ש"ש יב) שאין מונים חלקי המנזות. ולכן לא נמנה אחרון עשיית השלחן והמנורה והמזבח מנזה מפני שנטוונו לשום לחם לפני יי' תמיד וזה אומרו בהכשר העבודה הזאת שהיא לשום אחרו בשלחן מתואר כן ושיסודר עליו צענין כן ואינו יתבדק בהדלקת הנר לפניו וסדר לנו שתהיה ההדלקה הזו במנורת זהב משקלה וענינה כן וכן, והנה הם תשמישי קדושה. ולא הוכשר בעיני הטעם שכתב בו הרב שאמר (מ' כ) שהם חלק מחלקי המקדש. לפי שאין הכלים חלק מן הבית אבל הם שמים מנזות ואינן מעצבות את זו וזו ומקריבין בבית אף על פי שאין בו כלים אלו.

ולכן אצלי עשיית הארון והכפורת לשום שם העדות תמנה מנזה בפני עממה. ואל תחשוב לומר שלא תמנה שלא נטוונו לדורות ולא נעשה אלא ללוחות הברית וצבת שני שלא היה ארון שנגנו מהם (יומא נג ב, ו"ש, ביה"ב רפ"ד) או כדברי האומר (יומא ש"ס) שגלה לבבל לא עשו ארון אחר. שהרי כבר מנה הרב (מ"ע לד) משאוי על הכתף מנזה לפי שהמנזה היא קיימת לנו לדורות והארון עם לוחות הברית קיים לנו לעולם ומנזות נשיאותו בלויים או כהנים אינו נגדר בזמן אלא כל זמן שימנא אנו מנזוין לנשאוי בכתף ועוד הוא עתיד ליגלות אמן במהרה והנה היא מנזה מכלל המנזות הקיימות לדורות. וכמו שמנה הרב משאוי הארון כן באמת תמנה עשייתו מנזה מכלל מנזות עשה לפי שהיותו מנזה קיימת לנו. ועוד שאם נעלה על דעתנו חס ושלוש שיאבד או שישבר מנזה לעשותו כמדה הראשונה לשום שם לוחות העדות כי בדרך נטוונו. והנה מכל מקום היא מנזה מיוחדת בפני עממה אינה הכשר מנזה אחרת כמנורה והמזבח והשלחן.

הכונס פרק ששי בבא קמא

נ"מ:

הוה סיים מסאני אובכמי. משמע שלא היו רגילין צמנעלים שחורין וכן משמע צקדר תעניות אלו (תענית כג. וס) דקאמר אדהכי אתא ההוא גברא דסיים מסאני אובכמי ולא רמי חוטי כדי שלא יכירו צו שהוא יהודי ותימה דצפ"ק דצ"ה (דף טו.) תנן אין משלחין מנעל לכן צו"ט מפני שצריך צ"מ הגיר להשחירו משמע שלא היו נועלים אלא שחור ואומר ר"ת דהמנעל ודאי היה שחור אבל הרצועות היו לצנות ומסאני אובכמי דהכל דמסכת תענית היינו המנעל והרצועות הכל היה שחור ואי היינו דלמרינן צפרק צן סורר (סנהדרין דף ע"ד: וס) צעט השמד אפי' לשנויי ערקתא דמסאני אסור שהרצועות היו משונות משל נכריס ואצילות דלעזור היה כזה שהיה לצוש שחורים ומתכסה שחורים והיה רוצה שאפי' הרצועות יהיו שחורים שלא יהא עליו כלל צד לצנויות מפני חיבתה של ירושלים:

HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

שהלכה כר"ש הלכה פסוקה לדורות: לא חסמה לו. שדה המיוחדת לכתובה: אצדה כפוספה. ולא מצית לומר נחת רוח עשיתי לצעלי דא"כ הוה לה למעבד לראשון אלא ודאי גמרה ומקניא: נער צי דרי. שומר הגרנות שמנהגן היה לעשות כל בני הצקעה צגורין אחד זה גדישו זה גדישו וממנין שומר ובההיא אפי' רבי מודה: מתני' המציא אס העלים חייב. דאי לאו אחרון קמא לא עבד מידי: גב' צפא. צבת טנלי"ש: גווא. קו"ס: סלחא

הוה סיים מסאני אובכמי וקאי בשוקא דנהרדעא אשכחוהו דבי ריש גלותא וא"ל מאי שנא הני מסאני אמר להו דקא מאבילנא אירושלים אמרו ליה את חשיבת לאיתאבולי אירושלים סבור יהרא הוה אתיוה וחבשוה אמר להו גברא רבה אנא אמרו ליה מנא ידעינן אמר להו או אתון בעו מינאי מילתא או אנא איבעי מינייכו מילתא אמרו ליה בעי את אמר להו האי מאן דקץ כופרא מאי משלם אמרו ליה משלם דמי כופרא והא הוה תמרי א"ל משלם דמי תמרי אמר להו והא לאו תמרי שקל מיניה אמרו ליה אימא לן את אמר להו בששים אמרו ליה מאן

אמר כוותיק אמר להו הא שמואל חי ובית דינו קיים שדרו קמיה דשמואל אמר להו שפיר קאמר לכו בששים ושבתו: ר"ש אומר אכלה פירות

כתב דראשון ולא חתמה לו ב'. צוקף מי שהיה נשוי (כמוצות

יומא (ג):

דלכתיב צמתנות המוצח ולקח מדס הפך ומדס השעיר מדס שניהן יחדיו: ונסן המלא וכו'. בגמרא מפרש חזר ומערה מזרק מלא לתוך הריקן כדי לערבן יפה: גב' ויציאה צבלה. ליהויכין: עס כלי חמדס. הוה ארון: ויאריכו הצדיס וגו'. סיפיה דקרא ויהיו שס עד היום הזה: ופליגא דעולא. הא דתניא ר' שמעון אומר ארון גלה לצבל: ראשונה ושניה. כלומר משני מקראות: כל

ישראל: מתני' המשניטל ארון אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים ושתייה היתה נקראת גבוה מן הארץ שלש אצבעות ועליה היה נותן ונמל את הדם ממי שהיה ממרס בו נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד והוה ממנו יאחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוון להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף וכך היה מונה אחת אחת אחת ושתיים אחת ושלוש אחת וארבע אחת וחמש אחת ושש אחת ושבע יציא והניחו על כן הזהב שבהיכל להביאו לו את השעיר שחטו וקבל במזרק את דמו נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד והוה ממנו אחת למעלה ושבע למטה ואי וכך היה מונה אחת אחת אחת ושתיים וכו' יציא והניחו על כן הזהב השני שבהיכל רבי יהודה אומר לא היה שם אלא כן אחד בלבד נמל דם הפר והניח דם השעיר והוה ממנו על הפרוכת שכנגד הארון מבחוץ אחת למעלה ושבע למטה ולא היה מתכוון וכו' וכך היה מונה וכו' נמל דם

ממנו על הפרוכת שכנגד הארון מבחוץ אחת למעלה ושבע למטה וכו' ע"ע דם הפר לתוך דם השעיר ונתן את המלא בריקן: גב' משנגנו לא קתני אלא משניטל תנן כמאן דאמר ארון גלה לבבל דתניא רבי אליעזר אומר ארון גלה לבבל שנאמר ולתשובת השנה שלח המלך נבוכדנאצר ויביאהו בכלה עם כלי חמדת בית ה' רבי שמעון בן יוחאי אומר ארון גלה לבבל שנאמר לא יותר דבר אמר ה' אלו עשרת הדברות שבו רבי יהודה (בן לקיש) אומר ארון במקומו נגנו שנאמר ויראו ראשי הברדים מן הקדש על פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה ופליגא דעולא דאמר עולא שאל רבי

מגילה (כו):

לִיה מַתְנֵה כּוֹבֵינִי ת"ר יִתְשַׁמִּישִׁי מִצּוּה
נּוֹרְקִין יִתְשַׁמִּישִׁי קְדוּשָׁה נִגְנוּיִן וְאֵלוּ הֵן
תְּשַׁמִּישִׁי מִצּוּה סוּכָה לּוֹלֵב שׁוֹפֵר צִיצִית וְאֵלוּ
הֵן תְּשַׁמִּישִׁי קְדוּשָׁה דְלוֹסְקָמִי סְפָרִים תְּפִילִין
וּמוֹזוֹת וְתִיק שֶׁל ס"ת וְנִרְתִיק שֶׁל תְּפִילִין
וְרִצּוּעוֹתֵיהֶן אָמַר רַבָּא מְרִישׁ הוּוּ אַמְיִנָא

וּתְשַׁמִּישִׁי מַלְוָה. דְּבָרִים שֶׁשִּׁמְשׁוּ
בְּהֵן מַלְוָה: דְלוֹסְקָמִי. כִּמוּ אֲמַתְחַת
וְשֶׁק לְשׁוֹם צו [סִפְרִין]: תִּיק וְנִרְתִיק
חֲדָא הִיא אֵלָא שְׁלִשׁוֹן תִּיק נּוֹפֵל עַל
דְּבַר אֲרוּךְ וְלִשׁוֹן נִרְתִיק נּוֹפֵל עַל דְּבַר
קָנָר: כּוֹרְסִיא. צִימָה שֶׁל עֵץ:

רמב"ן מגילה (כה):

לפי מה ששינו במשנתנו בית הכנסת לוקחין בדמיו כו' משמע ודאי שבית הכנסת קדושה יש בו וכדאמרי' בגמ' (דף כ"ו ע"ב) אוגורה ומשכונה אסור מאי טעמא בקדושת' קיימי ואמרינן נמי אמאי תיפקע קדושתה והשתא קשיא לי א"כ האין נמכר והלא דבר הראוי לנופו צמוקשין אינו נפדה ובתוספתא דהאי פרקא תניא אצני היכל ועזרות שנסגמו ושגממו אין להם פדיון וכו' כי מכרו שבעה טובי העיר צמעמד אנשי העיר היכי שרו דמיייהו למשתא בהו שכרא והלא נתפסין בקדושתם וכן הא דאמרינן במתנה אי לאו דהוה להו הנאה מייניה לא יהיב ליה מתנה והוא לא כוצינא ואמאי תפקע זו והא הדיא הנאה כבר אכליה ולישתא בעולם נהתל עניה קדושה ועוד שאין אני רואה בגמרא בית הכנסת נפקע ... דרך פדיון וחלול אלא במכירה ושינוי רשות.

ויש ליישב ולומר דבית הכנסת עשו אותו כתשמישי מלוא לולב וסוכה והן עזמן אעפ"י שגזרין לאחור זמן בזמן מלוא יש בהן קדושה של כבוד כדאמרינן התם אסור להרעות מעות כנגד נר חנוכה והוינן בה וכו' נר קדושה יש בו ומסקנא דאסור והתם נמי אמרי' דגויי סוכה אסור להסתפק מהן כל שבעה ואז דכלהו דם כדאיתא בפרק במה מדליקין ופי' הדברי' דגויי סוכה אסורין בשעת מלואן משום דחל שם שמים עליהן ... אם בא לסלקן מן המלוא ולהסתפק מהן אסור משום מוקף למלואו כדמוכח בפרק כירה וכן הדם של מלוא אסור להריח בו וכן לולב ואחריו כיוצא בהן וכן כתב רב אחא בשאלתא דשלח לן בחוטי' צי"י דאסור למייר בהן מידי משום צוויי מלוא

לפיכך בית הכנסת כל זמן שבני העיר רוצין בו ומלואן עליו נוהגין בו קדושה ואפי' בחרבנו שהרי עדיין לא עבר זמן מלואו וראוי לשפך אותו ולצנותו אבל אם נמלכו למכרו כבר עבר זמן מלואו כסוכ' לאחר שבעה ונפקע' קדושה מיניה.

ואין ספק (דמלוא) דמכירה זו האמורה בבית הכנסת בכל מקום אינה אלא צמיש להן בית הכנסת אחרת דאי לאו הצי ודאי אסור כדאמרי' בצנא בתרא לא ליסתרא איניש צי כנישתא עד דצני צי כנישת' אחריתי הלכך מכירתו ודאי מותרת היא דהוה ליה כמפריש שבעה אחרונים לז' ימים ויוצא בו ואוכלו דהו"ל כתשמישי מלוא לאחר זמן.

רמב"ם הל' תפילין ומוזוה וספר תורה (פרק י' הלכה י')

[א] כל מקום שיש בו עשרה מישראל צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפלה בכל עת תפלה ומקום זה נקרא בה"כ וכופין בני העיר זה את זה לצנות להם בה"כ ולקנות להם ספר תורה נציאים וכתובים.

[ב] כשבוגין בית הכנסת אין בוגין אותה אלא בגובהה של עיר שנאמר בראש הומיות תקרא ומגביהין אותה עד שתהא גבוהה מכל חצרות העיר שנאמר ולרומם את בית אלהינו ואין פותחין פתחי הכנסת אלא במזרח שנאמר והחונים לפני המשכן קדמה ובוגין צו היכל שמניחין צו ספר תורה ובוגין היכל זה צרוח שמתפללין כנגדו באותה העיר כדי שיהיו פניהם אל מול היכל כשיעמדו לתפלה.

...

[ד] מותר לעשות בית הכנסת בית המדרש אבל בית המדרש אסור לעשותו בית הכנסת שקדושת בית המדרש יתירה על קדושת בית הכנסת ומעלין בקדש ולא מורידין וכן בני העיר שמכרו בית הכנסת יש להן ליקח בדמיו תיבה מכרו תיבה יש להן ליקח בדמיה מטפחות או תיק לספר תורה מכרו מטפחות או תיק לוקחים בדמיו חומשים מכרו חומשין לוקחין בדמיו ספר תורה אבל אם מכרו ספר תורה אין לוקחין בדמיו אלא ספר תורה אחר שאין שם קדושה למעלה מקדושת ספר תורה וכן במותריה.